NATIONALPARK SKJOLDUNGERNES LAND I 2024

FORSIDE FOTO: JESPER EDVARDSEN

INDHOLD

FORORD 5

BESTYRELSE OG RÅD 7

FORMÅL 11

NATUR OG LANDSKAB 13

KULTURHISTORIE OG KULTUR 19

FRILUFTSLIV 21

NATIONALPARKENS ØKONOMI 32

FOTO: IBEN BÆKKELUND JAGD

FORORD

2024 var det første år i Nationalparkens 2. planperiode – og jeg må sige, at vi er kommet flyvende fra start.

Blandt planens vigtige ambitioner er et øget fokus på Roskilde fjords biologi og tilstand. Fjorden og dens øer og holme er nationalparkens særkende, som både rummer et fugleliv af international betydning og har været grundlaget for en fiskeri- og søfartskultur, som har været definerende for vores kulturarv. Derfor er det så vigtigt, at vi passer godt på fjorden og dens liv – såvel over, som under vandet.

Desværre er fjordens fysisk/kemiske tilstand ikke god, og sommerens iltsvindshændelser og den udbredte forekomst af fedtemøg omfattede også Roskilde Fjord. 3-partsaftalen mellem regeringen, landbrugets organisationer og Danmarks Naturfredningsforening og den politiske og organisatoriske opfølgning herpå hilses derfor velkommen, og Nationalparken har tilbudt oplandskommunerne til Roskilde Fjord og Isefjorden at fungere som sekretariat for et muligt kommende Kystvandråd, der skal rådgive i det videre opfølgningsarbejde. Herudover har nationalparken indledt et tæt samarbejde med universiteterne om initiativer, der kan hjælpe biologien på vej i fjorden ved udlægning af muslingerev og udplantning af ålegræs – bl.a. med hjælp fra de mange frivillige, der interesserer sig for fjorden og dens liv.

På land har nationalparken sat fuld skub på et spændende naturprojekt på Bognæs, der skal genskabe blomsterrige enge og naturlig hydrologi – og hermed berige biodiversiteten på denne naturperle. Nationalparken har endvidere samarbejdet med Den Danske Naturfond om at implementere en naturplan for Lerbjergskoven, der blev erhvervet af fonden i 2023. På Eskilsø igangsættes nu også et større projekt, der skal hjælpe naturen på vej.

Nationalparken har med sin beliggenhed tæt på hovedstaden et meget stort publikums-opland, og det er derfor en udfordring at balancere publikumsadgang og udøvelsen af friluftsliv over for hensynet til det vilde dyreliv og en uforstyrret natur. Det forsøger vi at gøre så klogt som muligt – ikke mindst i det såkaldte *trædestensprojekt*, hvor der etableres en række faciliteter, der især appellerer til udforskning af naturen og det stille friluftsliv. Kærligheden til og respekten for naturen søges også rodfæstet hos børnene gennem de mange Skjoldungeekspeditioner, som nationalparken tilbyder skolerne – lige som nationalparken gennem værtsskabet for den landsdækkende hjemmeside *Skoven i Skolen* fremmer brugen af natur som ramme om læring.

Nationalparkerne i Danmark spiller på denne måde en vigtig rolle i forvaltningen og udviklingen af natur og biodiversitet ved at engagere borgere, lodsejere og lokalsamfundet i arbejdet for at genskabe og bevare en rig natur.

På bestyrelsens vegne

Torben Flinch
Formand for Nationalpark Skjoldungernes Land

FOTO: SAM CHRISTENSEN

BESTYRELSE OG RÅD

Nationalparkfond Skjoldungernes Land er et selvstændigt organ inden for den statslige forvaltning. Nationalparkfonden ledes af en bredt sammensat bestyrelse, som er udpeget af Miljøministeren for en 4-årig periode. Den nuværende bestyrelse (Nationalparkens 3. bestyrelse) blev udpeget af Miljøminister Magnus Heunicke i april 2023.

Bestyrelsen har ansvaret for at etablere og udvikle Nationalparken. Nationalparkens bestyrelse vedtog i december 2023 Nationalparkplan 2024-29, nationalparkens 2. plan, som udgør rammen for Nationalparkens aktiviteter i denne periode.

Bestyrelsen har nedsat et Nationalparkråd for en tilsvarende 4-årig periode, der skal rådgive bestyrelsen i sager af større betydning samt i principielle spørgsmål. Rådet skal endvidere medvirke til, at udviklingen af Nationalparken sker med bred lokal forankring og opbakning. Nationalparkens 3. råd blev nedsat i december 2023 af bestyrelsen og omfatter 21 repræsentanter for organisationer og interessenter, jfr. listen.

Der har i 2024 været afholdt 3 ordinære bestyrelsesmøder samt en 3-dages ekskursion i juni – sammen med Rådet og Sekretariatet – til Danmarks naturparker og nationalparker. Referater med dagsordener, indstillinger og beslutninger kan ses på Nationalparkens hjemmeside.

Nationalparkrådet har afholdt 3 møder i 2024 samt den nævnte ekskursion sammen med bestyrelse og sekretariat i juni. På Rådets møde i april valgte rådet Morten Alfastsen til formand og Tanja Jordan til næstformand. Endvidere valgte Rådet at indstille formand og næstformand til at indtræde i bestyrelsen – hvilket blev tiltrådt af Miljøministeren i maj.

FOTO: THOMAS VESTERGAARD-NIELSEN

BESTYRELSEN

Formand
Torben Flinch

Friluftsrådet
Mette Rose (næstforkvinde)

Roskilde Kommune
Tomas Wenøe Breddam

Lejre Kommune
Tina Mandruo

Frederikssund Kommune
Tina Tving Stauning

Danmarks Naturfredningsforening
Erik Olsen

Lodsejerforeningen
Anders Brusendorff

Landbrug & Fødevarer
Henrik Svendsen

Dansk Skovforening
Tanja Blindbæk Olsen

Slots- og Kulturstyrelsen
Julie Nielsen

VisitDenmark
Thomas Mahler

Dansk Ornitologisk Forening
Per Frydenlund Nielsen

Naturstyrelsen
Jan Søndergaard

Nationalparkrådet
Morten Alfastsen

Nationalparkrådet
Tanja Jordan

RÅDET

Skibby Aktive
Morten Alfastsen (Forperson)

Danmarks Vilde Natur, Midtsjælland
Tanja Jordan (Næstforperson)

Kommunikationsekspert
Claes Amundsen

Lejre Erhvervsforum
Frank Heide

Gimle for børn
Frida Jensen

Jagtforeningen Jyllinge Holme
Hans Aare

Det Danske Spejderkorps
Helle Dydensborg

Danmarks Jægerforbund
Torben Bagh

Dansk Botanisk Forening
Thure Hauser

Hvalsø Byforum
Jens Kristian Jacobsen

Roskilde Oplevelseshavn
Maria Kristina Holst Palner

Lepidopterologisk Forening
Morten Vincents

Gundested Camping
Ole Theill Knudsen

Herregårdsmuseet Selsø Slot
Rikke Sofie Møller

Lejre Kunstforening
Mogens Petersen

Østby Jollelaug
Tonnie Petersen

Vikingeskibsmuseet
Søren Nielsen

Danmarks Naturfredningsforening
Thomas Gyalokay

Sagnlandet Lejre
Charlotte Hjorth Frantzdatter

Nordic Art Rug
Christella Bamford

Roskilde Universitet
Thomas Skou Grindsted

FOTO: INSP MEDIA

FORMÅL

Nationalparkfonden har i henhold til sin bekendtgørelse til formål med sit virke:

1. at bevare, styrke og udvikle naturen, dens mangfoldighed, kontinuitet og dynamik, især for den nationalt betydningsfulde fjord-og skovnatur, og sammenhængen mellem naturtyperne,

2. at bevare og styrke de landskabelige og geologiske værdier i det unikke fjord- og herregårdslandskab,

3. at bevare og styrke Nationalparkens kulturhistoriske helheder og enkeltelementer,

4. at styrke mulighederne for friluftsliv og særlige natur-, landskabs- og kulturhistoriske oplevelser,

5. at styrke forskning, undervisning og formidling af natur-, landskabs- og kulturhistoriske værdier og værdier for friluftslivet

6. at understøtte en udvikling til gavn for lokalsamfundet, herunder erhvervslivet, med respekt for beskyttelsesinteresserne, og

7. at styrke bevidstheden om områdets værdier gennem inddragelse af befolkningen i Nationalparkens etablering og udvikling.

FOTO:THOMAS VESTERGAARD-NIELSEN

NATUR
OG LANDSKAB

Nationalparken rummer store naturværdier, som i særlig grad er knyttet til fjordlandskabet, løvskovene, dødislandskaberne og ådalene. Nationalparkfonden arbejder for at bevare, styrke og udvikle naturen og de landskabelige værdier. I 2024 er der forberedt eller igangsat flere større projekter bl.a. om at bevare og fremme biodiversiteten og landskabsværdierne på Bognæs samt forbedre og udvide en fredet stævningsskov i Boserup. Desuden samarbejder Struckmann-fonden og nationalparken om at realisere et større naturprojekt på Eskilsø efter tildeling af støtte fra Den Danske Naturfond.

LANDSKABS- OG BIODIVERSITETS-PROJEKT PÅ BOGNÆS

Nationalparken er i samarbejde med en privat lodsejer og konsulentfirmaet Ravn-Nature ApS i fuld gang med at føre et stort landskabs- og biodiversitetsprojekt på Bognæs ud i livet. I løbet af sommeren/efteråret er der opsat eller fornyet over 12 km kreaturhegn, der gør det muligt at afgræsse halvøen med galloways året rundt. Desuden er der genskabt 15 hektar blomsterrige overdrev ved at udså vilde frø fra sjællandske overdrev på tidligere dyrkede marker i området, og yderligere 15 hektar vil blive genskabt i 2025. Endelig er der genskabt knap 15 vådområder, hvor det samlede mål er at genskabe mindst 40 vådområder.

A.P. Møller Fonden har bevilget 4 millioner kr. til projektet, mens Nationalparken har suppleret med 0,4 millioner kr. Desuden har Nationalparken modtaget 0,4 millioner kr. i tilskud fra Landbrugsstyrelsen til at forny og forbinde kreaturhegnene i området. Projektet gennemføres fra 2024-2028.

LERBJERGSKOVEN

Naturplanen for Lerbjerg Skov er nu blevet implementeret i samarbejde med Den Danske Naturfond og Lejre Kommune. Der er sat 11 køer ud på 85 hektar af det samlede areal på 120 hektar. Opstarten af skovgræsningen er gået godt og uden uheld. I sommeren 2025 sættes 20 geder ud, som skal hjælpe med at bremse tilgroningen af de åbne naturområder i skoven. Ud over skovgræsningen er 5 moser blevet genoprettet, og 5,5 km grøfter er blevet lukket. Der er også blevet afskrabet 8 hektar højbund for at fremme overdrev og skovenge. Desuden er der skabt mere dødt ved, flere lysninger, og næsten alle eksotiske træer er fjernet fra skoven. Samarbejdet med Den Danske Naturfond og Lejre Kommune fortsætter med ambitionen om fx et større billeudsætningsprojekt.

UDVIDELSE AF STÆVNINGSSKOV I BOSERUP SKOV

I den sydvestlige del af Boserup Skov ligger en gammel, fredet stævningsskov, som både har stor kulturhistorisk og biologisk værdi. Stævningsskoven har de senere år været på 4 hektar, men tidligere har den haft en væsentlig større udbredelse. I et samarbejde mellem Nationalparken, Naturstyrelsen, den private virksomhed Microsoft og et lokalt stævningslaug udvides stævningsskoven nu til 10 hektar. Desuden indplantes buske og træer som fx hassel, hvidtjørn, småbladet lind, avnbøg, elm og eg, som naturligt hører til i en østdansk stævningsskov, mens uønskede træarter – ikke mindst ahorn – bekæmpes. Endelig stævnes udvalgte skovstykker, hvor det afskårne materiale samles i særlige kvashegn. Projektet er støttet af Microsoft med ca. 240.000 kr. Projektet gennemføres fra 2024-2027.

STØRRE NATURPROJEKT PÅ ESKILSØ

Den Danske Naturfond har bevilget 1,42 mio. kr. til et stort naturprojekt, som skal give naturen på Eskilsø en hjælpende hånd. Projektet er udarbejdet i et tæt samarbejde mellem Erick og Ingrid Struckmanns Naturfredningsfond (lodsejer), Frederikssund Kommune og Nationalparken. Projektet omfatter en stribe indsatser,

FOTO: FREDERIK LECK FISCHER

som skal understøtte naturværdierne: 1) genskabelse af blomsterrige og stenbestrøede overdrev og enge, 2) etablering af krat med hjemmehørende træer og buske, 3) ekstensiv afgræsning af øen med robuste kvægracer – så vidt muligt året rundt, 4) naturforbedring og genskabelse af vandhuller og søer samt 5) evt. genskabelse af naturlig kystdynamik på den sydlige del af øen ved hel eller delvis fjernelse af et kystdige. Endelig forbedres oplevelsesmulighederne ved at omlægge stinettet samt ved at opsætte tre fugletårne og nye skilte. Projektet gennemføres fra 2024-2026.

TÆLLING OG BESKYTTELSE AF FJORDENS YNGLEFUGLE

Nationalparken har sammen med de tre fjordkommuner igen i år støttet den årlige tælling af ynglefuglene ved fjorden. Ynglefuglene er talt årligt siden 1978 og derfor er der en helt unik dataserie med antallet af ynglefugle i de enkelte år. Flere af de ynglende fuglearter har været i tilbagegang siden midten af 1980'erne. Årets fugletælling viste, at 2024 var et godt år for havterner, fjordterner, edderfugle og klyder, mens sølvmåger og hættemåger havde et svært år.

I 2024 blev der – som i tidligere år – udført tilsyn med fjordens øer og holme i det tidlige forår, inden fuglenes ynglesæson fra april til midten af juli. Tilsynet sker i et samarbejde mellem Nationalparken, kommunerne, Naturstyrelsen og Jagtforeningen Jyllinge Holme, og foregår ved besøg på de øer og holme, hvor der er mistanke om rotter. Tilstedeværelse af rotter forringer nemlig fuglenes ynglesucces meget væsentligt. Specialtrænede rottehunde medbringes, som både kan lokalisere og bekæmpe rotterne. Der opsættes også rottefælder og endelig skydes der rotter i aften- og nattetimerne ved hjælp af lysfølsomt udstyr – noget der har vist sig at være uhyre effektivt.

NATURPLEJE

Nationalparken har sammen med Roskilde Kommune udtyndet et krat på Bistrup Parcelgård ved Boserup Skov. Rydningen er foretaget på en værdifuld kystskrænt og strandeng mod nord med en spændende flora med bl.a. blå anemone, kornet stenbræk, vild hør og fladtrykt kogleaks.

Syd for Gevninge er der oprenset et vandhul i samarbejde med en privat lodsejer og HOFOR A/S til glæde for bl.a. vandrende på Skjoldungestien, der går lige forbi vandhullet.

FORVALTNINGSPLANER FOR TRUEDE ARTER

Nationalparken indgik i 2021 en aftale med zoolog Hans J. Baagøe om at udarbejde en forvaltningsplan for flagermus. Den afsluttende rapport blev afleveret ultimo 2024, og dokumenterer i alt ti arter i nationalparken ud af landets 17-18 arter. Det drejer sig om vandflagermus, frynseflagermus, troldflagermus, dværgflagermus, pipistrelflagermus, brunflagermus, sydflagermus, skimmelflagermus, bredøret flagermus og brun langøre. Alle arter på nær pipistrelflagermus vurderes at være fast forekommende i nationalparken. Disse ni arter ser ud til at trives i nationalparkens variererede kultur/naturlandskab. Det er ny viden, at bredøret flagermus ser ud til at være i fremgang i Danmark, og nordgrænsen går lige nu midt gennem nationalparken ved Holbækmotorvejen. Rapporten indeholder også en række forslag til forvaltningstiltag og udpeger lokaliteter, der bør have særlig opmærksomhed i forvaltningen samt steder, der vil være særligt velegnede til formidling af flagermusenes særlige liv.

Tilsvarende har Nationalparken fået udarbejdet en forvaltningsplan for edderkopper. Denne forvaltningsplan er udarbejdet af araknolog og biolog Frederik Leck Fischer fra virksomheden Fortællinger Fra Felten. Han har i perioden maj-juni 2024 undersøgt udvalgte områder i nationalparken. I alt blev der fundet 150 forskellige arter af edderkopper i nationalparken. Alle lokaliteter havde en række sjældenheder, og der var også enkelte nye arter for Sjælland – blandt andet den ekstremt sjældne Agroeca cuprea.

Fællesnævneren for næsten alle de fundne, sjældne og ualmindelige arter er deres krav til lysåben natur såsom skovlysninger, lysåbne moser, skovbryn, strandenge og lignende. Derfor er rapportens primære anbefaling til forvaltningsmæssige tiltag på de undersøgte lokaliteter, at man sætter initiativer i gang, der forbedrer og gerne øger størrelsen og antallet af

FOTO: SAM CHRISTENSEN

lysåbne områder, der, hvor det er muligt. Derudover er det vigtigt at bevare, forvalte og forbedre allerede eksisterende værdifulde levesteder. Endelig bør genskabelsen af naturlig hydrologi på lokaliteterne prioriteres, særligt for de fugt- og moselevende arter.

TESTUDPLANTNINGER AF ÅLEGRÆS

I 2024 lavede Nationalparken to testudplantninger af ålegræs i samarbejde med Tænketanken Hav og SDU, henholdsvis ved Jyllinge Lystbådehavn og Gershøj havn. De to arrangementer samlede 150 frivillige, der deltog som tilskuere, ålegræsbindere, udstillere, formidlere og snorklere.

Testudplantninger er et værktøj til brug i undersøgelsen af potentielle restaureringssteder i fjorden. Data vil bidrage med viden til forskning samt bidrage til validering af universiteternes beregningsmodeller.

Status er, at ålegræsset ser ud til at klare sig godt i Gershøj. Bunden undersøges nærmere af frivillige i forhold til at vurdere, om der skal ske en storskala udplantning i 2025 eller 2026. Yderligere er et område vest for Herslev strand samt et område syd for Veddelev havn blevet udpeget til mulige teststeder i 2025. Ansøgning om tilladelse til udplantninger blev afsendt til Kystdirektoratet i december 2024 af Tænketanken Hav.

BIOGENE REV MED BLÅMUSLINGER

Nationalparken faciliterede to interviewrunder med lokale fiskere i Gershøj og Jyllinge, og på baggrund af den viden blev flere lokaliteter udvalgt til særlig gennemgang. Her blev fjordbunden undersøgt med dronevideo, scanner og ekkolod. Særligt 4 interesseområder blev udvalgt til lokaliteter med høj potentiale for udlægning af naturgenoprettende muslingrev, samt et 5. område til udlægning af muslinger med henblik på formidling. Projektet har haft en del opstartsudfordringer, da det har vist sig svært at få tilladelse til større opdræt af muslinger i Roskilde Fjord. Der er blevet arbejdet på en lovændring, som potentielt muliggør opdræt i forbindelse med naturgenopretningsprojekter fremover.

LE-FESTIVAL PÅ KILDEENGEN I BIDSTRUP SKOVENE

Igen i år har Nationalparken afholdt en stor Le-Festival på Kildeengen i Bidstrup Skovene i samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening, Naturstyrelsen og Kildeengens Høslet-laug. Det skete lørdag d. 7. september. Igen i år var der et flot fremmøde og alle aldre deltog i le-slåning af engen til gavn for sjældne blomster og insekter.

STRANDOPRYDNING – AFFALDSFRI FJORD 2024

Projektet Affaldsfri Fjord 2024 foregik på 6 kyststrækninger ved Roskilde Fjord, hvor der deltog 305 frivillige i oprydningsarbejdet. Der blev i alt indsamlet 429,95 kg affald fordelt på to indsamlingsdage.

FOTO: MALENE BENDIX

KULTURHISTORIE OG KULTUR

I 2024 satte Nationalparken punktum for kunstprogrammet, der har strakt sig over 6 år og resulteret i 5 permanente eller semi-permanente kunstværker, en lydvandring, en podcast og et prospekt. Det tætte samarbejde med Selsø Slot er gået ind i en ny fase efter at Nationalparken i en årrække har bistået Den Plessenske Selsø Fond og de tilknyttede frivillige, bl.a. med at rejse fondsmidler til renoveringer af slottet (herunder udskiftningen af vinduer) og styrke organisationen. Fokus i 2024 er nu rettet mod de omgivende arealer og realiseringen af et prospekt for *Fuglenes halvø*.

NATIONALPARKENS KUNSTPROGRAM

Nationalparken afrundede sit 6-årige kunstprogram med indvielsen af det såkaldte *Jordhus* den 4. oktober. Jordhuset er skabt af trækunstner Thomas Nexø med støtte fra Nordea-fonden og Friluftsrådet. Naturstyrelsen har velvilligt stillet et vidunderligt, skjult og stille område til rådighed. Projektet er en del af Nationalpark Skjoldungernes Lands kunstprogram og Trædestensprojekt.

Der pågår nu en løbende justering og vedligeholdelse af Jordhuset og formidlingsindholdet de næste par år. Formidlingen i Jordhuset er opdelt i to spor, målrettet hhv. voksne og børn. Særligt formidlingssporet for børn er blevet nytænkt med et analogt natur-eventyr, der giver børnene en særlig oplevelse af Jordhuset og istidslandskabet, samtidig med at de lærer om sten og geologi.

SELSØ SLOT: HERREGÅRDSLANDSKAB, HISTORIE OG FUGLELIV

Det gode samarbejde mellem Selsø Slot og Nationalparken er trådt ind i en ny fase, idet den bemandingsmæssige og finansielle bistand til vedligeholdelse af slottet og styrkelse af organisationen nu betragtes som fuldført. Nationalparkens kræfter rettes nu imod at etablere faciliteter til friluftslivet omkring slottet – ikke mindst realiseringen af et prospekt for Fuglenes Halvø, der blev idésat af Nationalparken i samarbejde med NORRØN Arkitekter.

KILDERNES BY – ROSKILDE

Nationalparken har i de seneste 3 år samarbejdet med Roskilde Rotary Klub på at rejse fondsmidler til et projekt, der skal revitalisere kilderne i Roskilde. Kilderne er en enestående kulturarv for Roskilde, og fortjener at blive bragt til live og synliggjort igen. Tanken med projektet er at etablere nye byrum om fire af kilderne og unikke vandposter i samarbejde med landskabsarkitekter og kunstnere. Endvidere var det planen at gennemføre en omfattende formidlingsindsats.

Det er imidlertid ikke lykkedes for Nationalparken at rejse den nødvendige finansiering til gennemførelse af projektet, og Nationalparken har derfor besluttet at overlade det videre arbejde for at realisere projektet til andre kræfter.

FOTO: MALENE BENDIX

FRILUFTSLIV

Ultimo 2023 modtog Nationalparken en flot donation på 9 mio. kr. fra Nordeafonden til en 1. fase af etablering af såkaldte trædesten til Nationalparken. Trædestenene består af infrastruktur og faciliteter, der skal støtte friluftslivet og naturoplevelserne i Nationalparken. Nationalparken har i 2024 igangsat og kommet langt med at realisere projekterne, herunder ikke mindst indretningen af laden i den gamle skovridergård Valborup med en spektakulær udstilling (Skovenes trædesten) samt anlæggelse af ny infrastruktur til friluftslivet i Lerbjerg Skov (Sagnenes trædesten), bl.a. med et spang igennem en gammel tørvemose. Sideløbende med indsatsen på land har nationalparken igangsat nye tursejladsmuligheder fra alle dele af Roskilde Fjord og styrket de blå friluftsfaciliteter. Nationalparkens arbejde med at fremme friluftslivet på et bæredygtigt grundlag har sigte på at give flere mulighed for oplevelser i naturen, uden at det forstyrrer dyrelivet eller oplevelsen for andre brugere.

TRÆDESTEN I NATIONALPARKEN

Trædestensprojektets 1. fase omfatter 3 delprojekter: Skovenes Trædesten, Sagnenes Trædesten og Børnenes Trædesten. I 2024 er der især blevet lagt energi *Skovenes Trædesten*: Indretning af laden i tilknytning til den gamle skovridergård i Bidstrupskovene med basale publikumsfaciliteter og ikke mindst en udstilling, der formidler og viser vej ind i det omgivende landskab og skoven. Valborup Lade forventes at åbne for offentligheden i juni 2025.

I projektet *Sagnenes Trædesten* er der arbejdet med at etablere en udstilling og wayfinding omkring Sct. Hans Have. Der er desuden ansøgt om yderligere 200.000 kr. i fondsfinansiering til en udvidelse med handicapvenlige stier. I projektet er der også etableret infrastrukturfaciliteter i Lerbjerg-skoven, der nu ejes af den danske Naturfond. Der er bl.a. etableret et spang igennem en gammel tørvemose – et spang, der blev indviet af hendes majestæt Dronning Mary den 30. januar 2025.

Børnenes Trædesten har ikke stået stille i 2024, men arbejdet har fokuseret på at indhente de nødvendige tilladelser, især fra Fredningsnævnet, hvorfra der forventet svar i første halvdel af 2025.

FUGLENES HALVØ

Sideløbende med trædestensprojektets 1. fase arbejdes der med at projektmodne og rejse fondsmidler til endnu en markant trædesten i nationalparkens nordlige ende: *Fuglenes Halvø* ved Selsø-området og Selsø Slot. Projektet er tidligere skitseret af NORRØN arkitekter, og omfatter bl.a. etablering af fugleobservationssteder og et naturrum i en gammel silo.

JORDHUSET

Jordhuset i Bidstrupskovene afslutter nationalparkens kunstprogram, der blev igangsat i 2018. Jordhuset er udført af naturkunstner Thomas Nexø efter idé af kunstner Rune Bosse. Det sidste arbejde med ibrugtagningstilladelse, indvielsen og formidlingsindholdet blev færdiggjort lige inden efterårsferien i 2024. Der pågår nu en løbende justering og vedligeholdelse af Jordhuset og formidlingsindholdet de næste par år. Formidlingen i Jordhuset er opdelt i to spor, målrettet hhv. voksne og børn. Særligt formidlingssporet for børn er blevet nytænkt med et analogt natur-eventyr, der giver børnene en særlig oplevelse af Jordhuset og istidslandskabet, samtidig med at de lærer om sten og geologi.

TURBÅDEN SKARVEN

Skarven har sejlet med omkring 250 gæster i 2024. Turene har inkluderet repræsentationsture, arrangementsture og offentlige ture, og de er udgået fra hhv. Jyllinge, Gershøj og Skovbroen. Turene giver ikke et økonomisk overskud, men sigter mod at dække alle omkostninger forbundet med Skarven.

FOTO: INSP MEDIA

FORMIDLING, UNDERVISNING OG FORSKNING

I 2024 er der etableret en ny ubemandet nationalparkport i det nye Gartnerhus ved Sct. Hans Have. Nationalparken har haft 200 skoleklasser på Bliv Skjoldungeekspeditioner, og 451 7.-9. klasses skoleelever har været med nationalparkens biologer i undervisningsbåden Kutlingen på fjorden for at undersøge fjordens biologi og tilstand. Pædagoger og daginstitutionsbørn har stor glæde af Leg og lær-hæfterne. Den landsdækkende udeskolehjemmeside *Skoven i Skolen*, som har sekretariat i Nationalparken, er nu moderniseret, opdateret og med stor hjælp fra Naturstyrelsens IT-stab stærkt forankret i Statens IT. Hjemmesiden havde i 2024 1,26 mio. besøg.

VORES NATURPLEJE

I 2024 valgte 15. Juni Fonden og Friluftsrådet at støtte nationalpark-projektet VORES NATURPLEJE med godt 2 millioner kr. VORES NATURPLEJE skal over tre år udvikle et reproducerbart koncept for frivillige naturplejefællesskaber, som inviterer unge og voksne til at pleje naturen og fremme biodiversiteten i Nationalpark Skjoldungernes Land. Sideløbende skal projektet udvikle tilbud for grupper af borgere i udsatte positioner, hvor naturplejefællesskab indgår som element i natursocialt arbejde. Pga. barsel er igangsættelsen af VORES NATURPLEJE udskudt et år.

SCT. HANS – NY PORT I GARTNERHUSET

I 2024 etablerede Nationalparken en info-port i det nye Gartnerhus i Cafe Sct. Hans Have. Porten sætter fokus på Skjoldungestierne med kort og info om stierne og vandring generelt. I porten kan børn og voksne læse Skjoldungesagaer og lege med små træfigurer af Skjoldungerne. Porten sætter også fokus på blomster og bestøvere i området omkring Sct. Hans – og gør det muligt at komme helt tæt på begge dele via et lille laboratorium med stereolupper. En gruppe frivillige fra Cafe Sct. Hans Have passer porten til daglig. Tusind tak for det.

PRESSE OG KOMMUNIKATION

I 2024 blev nationalparken nævnt i 425 artikler. De fem danske nationalparker indgik i 2021 et stærkere samarbejde på kommunikationsområdet, hvilket i 2024 resulterede i seks fælles pressemeddelelser i jyske og fynske medier. *Nationalparkens facebookside og instagramside* bliver løbende opdateret med aktuelle nyheder, viden, ture, arrangementer, inspiration til oplevelser og aktiviteter, film og fotos. Der er god interaktion med brugerne. Antallet af følgere på facebook er nu 9.400, hvilket er en stigning på godt 400 i 2024. På Instagram har Nationalparken 2.542 følgere, hvilket er en stigning på 258. Antallet af følgere på nationalparkens LinkedIn er vokset med 116 til 403. *Nationalparkens hjemmeside* havde i 2024 91.700 besøg, hvilket er en markant stigning fra 48.700 i 2023. Nationalparkens app og dens indhold af steder og stier fungerer som webkort på hjemmesiden. App blev downloadet 8.516 gange i 2024.

INFORMATIONSMATERIALE

Nationalparken har en basisfolder og en række kort over nationalparken, der løbende bliver vedligeholdt. De bliver uddelt fra besøgssteder og i infoporte og bliver taget godt imod. Nationalparken fortsætter med at stille skilte, pæle, bænke op i landskabet, hvor der er mulighed for det, i nationalparkens design. Nationalparken etablerer også info-porte på besøgssteder, som tilbyder plads. I 2024 har Nationalparken gennemgået og suppleret vejviser-skiltningen på Skjoldungestierne.

FOTO: SOFIE CLAUSON-KAAS

FORMIDLERKORPS

Nationalparkens Formidlerkorps er et åbent netværk af godt 115 erfarne og fagligt velbevandrede formidlere og guider, som kan bookes til ture, foredrag og friluftsaktiviteter i nationalparken. Formidlerkorpset i Nationalpark Skjoldungernes Land skal opbygge viden og skabe samarbejde, fællesskab og videndeling mellem formidlere, guider og nationalparken og sørge for, at det bliver let at finde og booke aftaler med formidlere og guider. I 2024 var der tilbud om 6 arrangementer for Formidlerkorpset.

BLIV SKJOLDUNGE EKSPEDITIONER

I skoleåret 2024/2025 afholder nationalparken knap 200 Bliv Skjoldunge ekspeditioner for 3. – 7. klasser i Lejre og Frederikssund Kommuner. Hver klasse kan komme på en tur om efteråret og en om foråret. Der er i alt udviklet 10 turtyper, som går til 10 centrale natur eller kulturhistoriske steder i nationalparken. En tur varer to timer. Den ledes af en Bliv Skjoldungeformidler. Til hver tur er udviklet undervisningsmateriale, så klassen kan forberede og bearbejde turen. Hver tur er både en tur for klassen og et sidemandsoplærings-kursus for læreren. Nationalparken har udviklet et hæfte med en særlig Bliv Skjoldunge Ekspeditions-didaktik. Hæftet blev genoptrykt i 2024. Nye plakater og løbesedler til formidling om turene på skolerne blev udviklet i 2024. 10 dygtige Bliv Skjoldungeformidlere med forskellige formidlerbaggrunde står for de ture, som nationalparken står bag. Ud over det står ROMU og Vikingeskibsmuseet for tre ture. Ture kan både bestilles af klasser og specialklasser og betales af Lejre og Frederikssund kommuner.

SKOVEN I SKOLEN

Skoven i Skolen er et landsdækkende skoleprojekt, som ruster lærere over hele landet til udeskole og til at inddrage naturen og de nære omgivelser i deres arbejde med vores børn. Skoven i Skolen udvikler og formidler undervisningsmaterialer og viden om udeskole via hjemmesiden skoven-i-skolen.dk, der i 2024 havde 1.262.000 besøg. Skoven i Skolen er forankret i fire af de fem danske nationalparker og har sekretariat i Nationalpark Skjoldungernes Land. Nationalparken har med støtte fra Nordeafonden, 15. junifonden og Friluftsrådet gennemført et stort revitaliseringsprojekt, som nærmer sig sin afslutning. De fem nationalparker har hver sit visitkort på Skoven i Skolens hjemmeside, og her ligger Nationalparkernes lokale ude-undervisningsmaterialer. Skoven i Skolen søger midler til yderligere knopskydninger i 2025. Projektet er forankret i en bred følgegruppe med 20 medlemmer.

NATURFAGSINDSATS I FREDERIKSSUND KOMMUNE

Nationalpark Skjoldungernes Land spiller fortsat en aktiv rolle i Frederikssund Kommunes Naturfagsindsats i grundskolen. I 2024/2025 tilbydes Mikroforsker-kurser for indskolingslærere, Bliv Skjoldunge-ture for mellemtrinnet, Fjordforsker ture for udskolingen og en række udeskole-kurser for lærere og pædagoger. Nationalparkens naturvejleder Sofie Clauson-Kaas har fungeret som barselsvikar for Frederikssund Kommunes naturfagskoordinator i efteråret 2024.

BLIV FJORDFORSKER

Bliv Fjordforsker er et undervisningskoncept for udskolingsklasser med udgangspunkt i formidlingsskibet Kutlingen. Ud fra aktuelle problemstillinger skal elever hjælpe med at undersøge tilstanden af Roskilde Fjord samt undersøge, hvordan vi løser nogle af de miljøudfordringer, vi står overfor. Projektet, der fortsætter til 2025, har i 2024 afviklet 22 fjordforskerture for 7. til 9. klasses elever i Frederikssund- og Roskilde Kommune. I alt har 451 elever og deres lærere været ude og sejle med Kutlingen. Lærerne har kunnet vælge mellem to forskellige undervisningstilbud, som begge taler ind i læreplanerne for udskolingen, og som bruges videre til den afsluttende eksamen. I forløbet om mikroplast i fjorden, skal eleverne udtage vandprøver og teste disse for plastik i stereolup. Under forløbet om bæredygtig produktion af fødevarer, skal eleverne vurdere, om Roskilde Fjord er et egnet sted til produktion af blåmuslinger. Det sidste sker i samarbejde med Havhøsts nye projekt *Haven i Havet 2.0*.

STUDENTERFORMIDLERE

Nationalpark Skjoldungernes Land studentermedhjælpere, har i sommeren 2024 været tilstede ved Selsø Slot, Roskilde Havn og Tadre Mølle hvor de har formidlet om natur og kultur for børn, unge og deres voksne.

FOTO: INSP MEDIA

FOLKEUNIVERSITETET

Folkeuniversitetet Skjoldungernes Land blev etableret for år tilbage af en række medlemmer af nationalparkens første Råd. Efter en række sæsoner bad Folkeuniversitetet Nationalpark Skjoldungernes Land undersøge muligheden for at føre Folkeuniversitetet videre i samarbejde med Lejre Bibliotekerne. Det viste sig senere at Folkeuniversitetet ønskede at videregive Folkeuniversitetet til en gruppe fra Musicon. Derpå blev nationalparkens planer skrinlagt for nu.

FOTO: KRISTJAN LØK

LOKALSAMFUND, ERHVERV OG TURISME

Nationalparken arbejder for at fastholde og styrke den lokale opbakning og det lokale engagement, bl.a. gennem afholdelse af og deltagelse i lokale arrangementer. Nationalparken samarbejder med Visit Fjordlandet om at udvikle en bæredygtig turisme samt markedsføringen af Nationalparken.

MARKEDSFØRING LOKALT, NATIONALT OG INTERNATIONALT

Nationalparken har et tæt samarbejde med Destination Fjordlandet om markedsføring af Nationalparken både lokalt, nationalt og internationalt. Markedsføringen sker bl.a. via Destination Fjordlandets guidebog, som gælder for de tre kommuner Roskilde, Lejre og Frederikssund. Guiden bliver produceret på dansk, engelsk og tysk og trykkes i et oplag på 65.000 stk. Herudover har Nationalparken også deltaget på et indstik i Jyllandsposten samt på flere digitale annoncer via Google, Facebook og Instagram.

PARTNERSKABSPROGRAM

På baggrund af en intern evaluering af nationalparkens partnerskabsprogram har nationalparken formuleret et nyt partnerskabsprogram, som blev lanceret i 2024. Det nye partnerskabsprogram bygger på et ønske om at forbedre det tidligere partnerskabsprogram, med fokus på at sikre en højere grad af synergi, fælles mål, kvalitet og et større engagement i nationalparkens identitet.

LOKALE ARRANGEMENTER

SOMMERFEST I LADEN

Når sommeren kommer til Nationalpark Skjoldungernes Land er det tid til sommerfest for bestyrelse, råd, og gode samarbejdspartnere. I 2024 blev festen afholdt I den gamle kostald på Ledreborg, hvor Liv Holm sørgede for dejlig mad, og Nationalparkens tidligere chef sørgede for folkedans med Kontradans.

FJORDENS DAG

Traditionen tro blev der afholdt Fjordens Dag arrangementer i Gershøj, Herslev, Roskilde og Jyllinge. Frivillige foreninger stod fjorden rundt klar med familieaktiviteter, så alle fik mulighed for at smage på fjorden, klappe en fisk, prøve kræfter med kajak og Stand Up Padling og sidst men ikke mindst: møde alle de mennesker, der kender fjorden som deres egen bukselomme. Tak til alle som bidrog for endnu en dejlig Fjordens Dag.

NAT I NATUREN

Nat i Naturen blev afholdt den 7. – 8. september på Boserupgård Naturcenter. Nat i Naturen inviterer familier, unge og gamle ud at opleve natten i naturen med overnatning i telt, hængekøje og bivuak. Særligt natur-uvante kan her få hjælp til den første overnatningstur, som forhåbentlig bliver starten på mange flere. I år kunne de 80 deltagere opleve fx båltænding, flagermustur og lyslokning af insekter. Boserupgård Naturcenter og Nationalparken har sammen gennemført Nat i Naturen gennem en årrække.

LE-FESTIVAL

I samarbejde med DN Lejre, Naturstyrelsen og Kildeengens Høslæt-laug afholdt Nationalparken Lefestival på Kildeengen den 7. – 8. september. 100 glade mennesker deltog og fik sammen slået den smukke artsrige eng i Bidstrup Skovene til glæde for sommerfugle og biodiversiteten generelt.

NATIONALPARKTRÆF

Danmark har fem nationalparker, der beskæftiger ca. 50 kolleger fordelt over hele landet. De sidste tre år har vi haft stor glæde af at mødes til nationalparktræf, hvor vi diskuterer fælles fagligt stof ofte med udgangspunkt i konkrete udflugter ud i en nationalpark. I 2024 var turen kommet til Nationalpark Skjoldungernes Land – og den 22. august ankom 30 mennesker til et døgns intensiv rundvisning, debat og samvær. De besøgende oplevede Bognæs,

FOTO: KRISTJAN LØK

Selsø og Eskilsø og hørte om planlagte natur, kultur og formidlingsprojekter.

VINTERSOLHVERV

Årets vintersolhvervs-gudstjeneste i Roskilde Domkirke var *Himmel og hav* og fjorden var i centrum for taler, sange og musik. Årets gæstetaler, professor Karen Timmermann fra DTU Aqua, fortalte om fjordens tilstand før, nu og i fremtiden. Vært for nationalparken. borgmester Tomas Breddam fra Roskilde Kommune, huskede på august måneds iltsvind i Roskilde Havn – og fortalte om kommunens arbejde for at forandre fjordens tilstand. Domprovst Anne-Sophie Olander og Biskop Ulla Thorbjørn Hansen reflekterede over himlen og havets betydning for os mennesker. Domkirkens Voksenkor bidrog med himmelsk korsang – og to unge musikere uropførte deres værk *Fjorden* for saxofon og cello – og fyldte det gamle kirkerum med toner om vores udsatte hav og natur. En rørende oplevelse for de 735 mennesker, der var mødt op i den fyldte kirke.

NATIONALPARKENS ØKONOMI

Nationalpark Skjoldungernes Land havde i 2024 en finanslovsbevilling på 9,0 mio. kr. Hertil kommer bevillinger fra fonde og andre tilskudsgivere samt indtægter fra rekvirerede ydelser, der til sammen har været kilde for eksterne indtægter på 7,4 mio. kr. i 2024. Ministerier og styrelser er pålagt en skat på brugen af eksterne konsulenter (i et forsøg på at begrænse brugen af eksterne konsulenter) og Nationalparkens andel af denne skat er sat til 100.000 kr. i 2024. Det samlede rådighedsbeløb har således udgjort 16,4 mio. kr. i 2024.

REGNSKAB FOR 2024

Udgifter	*Kr.*
Løn[1]	6.929.937
Øvrige driftsudgifter	9.697.567
Bruttoudgifter i alt	**16.627.505**
Eksterne indtægter:	
Træk på Nationalparkens fondsbevillinger	6.329.913
Salg og konsulentydelser	1.070.095
Eksterne indtægter i alt	**7.400.008**
Nettoudgifter (forbrug af Finanslovsbevilling)	**9.227.497**
Finanslovsbevilling	9.000.000
"Konsulentskat"	-100.000
Årets driftsresultat	**-327.497**

Note[1]) Lønudgifter indeholder hensættelser til (mulig) udbetaling af hhv. overarbejde og feriepenge ved ophør – i alt 117.471 kr.

Med årets driftsresultat udgør Nationalparkens akkumulerede opsparing primo 2025 699.723 kr.

Det negative årsresultat, som ikke var planlagt fra starten af året, skyldes:

- En bestyrelsesbeslutning i september om at investere 150.000 kr. af nationalparkens opsparing i udvikling af en samlet plan for Selsø-området – en udgift, der er afholdt i 2024.
- Uforudsete udgifter på i alt 117.471 kr. til øgede regnskabsmæssige hensættelser af eventuelle udbetalinger af feriepenge og overarbejde i det kommende år.
- Den resterende manko på 60.025 kr. kan bl.a. henregnes til uforudsete mindre indtægter på det delvist eksternt finansierede cykelprojekt, der blev udført sammen med VisitFjordlandet samt et besluttet bidrag på 35.000 kr. til gennemførelsen af en undersøgelse af voldgravs-broen ved Selsø Slot.

I lyset af en planlagt og forventet igangsætning af nye aktiviteter i de kommende år på naturområdet giver overskridelsen anledning til at budgettere med en genopretning af egenkapitalen med 0,5 mio. kr. i 2025 med henblik på at bringe den op på 1,2 mio. kr. ultimo 2025.

I 2024 var finanslovsbevillingen ex konsulentskatten på 8,9 mio. kr. – hvoraf de 2,5 mio. kr. var forhåndsreserveret til Nationalparkens basisudgifter. Den realiserede %-fordeling af de resterende finanslovsmidler (6,4 mio. kr.) på indsatsområder fremgår af tabellen på næste side.

FORBRUG AF FINANSLOVSBEVILLING PÅ INDSATSOMRÅDER

	Kr.	*Realiseret %-fordeling i 2024*
Natur og Landskab	2.372.766	37%
Kulturhistorie og kultur	424.177	7%
Friluftsliv	939.915	15%
Formidling, undervisning og forskning	2.332.094	36%
Lokalsamfund, erhverv og turisme	993.191	16%
Merforbrug på indsatsområder i f.t. NP-plan	*662.143*	
Mindreforbrug på ledelse og administration i f.t. NP-plan	*334.646*	

På naturområdet var der i starten af 2024 reserveret finanslovsmidler svarende til 40%. Nationalparken forbereder flere større indsatser på naturområdet i de kommende år – både på land og i fjorden – hvilket forventes at betyde, at naturindsatsen i de kommende år vil få den prioritet, der også er lagt op til i Nationalparkplanens nye plan for 2024-2029.

Nationalparken søger løbende eksterne fonde om tilskud til gennemførelse af konkrete projekter lige som Nationalparken indgår samarbejdsaftaler med f.eks. kommuner om gennemførelse af projekter. I 2024 modtog Nationalparken nye bevillingstilsagn via fonde på i alt 15,2 mio. kr.:

- Fra Den Danske Naturfond: 1.420.000 til genopretning af en mere varieret, artsrig og selvforvaltende natur på Eskilsø i Roskilde Fjord
- Fra 15. junifonden: 1.784.177 kr. til projektet *Vores naturpleje*
- Fra 15. junifonden: 1.100.000 kr. til *Landskabslaboratoriet – etablering af baseline*
- Fra Friluftsrådet: 400.000 kr. til helårs-WC til Bidstrup- og Lerbjerg Skov
- Fra Friluftsrådet: 77.000 kr. til sti ved nyt naturprojekt Langvad Å
- Fra Friluftsrådet: 590.000 kr. til Nationalpark Skjoldungernes andel af det fælles landsdækkende nationalparkprojekt *Ro i naturen: nye faciliteter til det stille friluftsliv*
- Fra Friluftsrådet: 135.000 kr. til udlånsjolle til offentlig brug
- Fra Friluftsrådet: 20.000 kr. til arrangementet *Nat i naturen*

Sammen med endnu ikke forbrugte bevillingstilsagn betyder det, at Nationalparken primo 2025 – foruden en finanslovsbevilling på 9,2 mio. kr. og opsparingen fra tidligere år (699.723 kr.) – råder over 18,2 mio. kr. til gennemførelsen af projektaktiviteter i de kommende år, jfr. bevillingsoversigten nedenfor.

FOTO: HENRIK SIDENIUS PAABY

BEVILLINGSOVERSIGT PR. 31. DECEMBER 2024 (EKSTERNE MIDLER)	BEVILLINGS-GIVER	BEVILGET	FORBRUG AF BEVILLING PR 31. DEC. 2024	REST
Inden for 10 minutter Produktion af naturfilm målrettet unge til visning i busser og på app	Friluftsrådet 15. juni Fonden	200.000 130.000	272.970	57.030
Skoven i Skolen 3.0 Overtagelse af driftsansvar og opdatering af sitet *Skoven i Skolen*, udvikling af undervisningsmateriale og aktivering af børn og unge for skabelse af mere biodiversitet	15. juni Fonden Friluftsrådet Nordeafonden	1.500.000 1.500.000 4.175.000	6.526.836	648.164
Undervisning børn og unge Bliv fjordforsker	Novo Nordisk Fonden Friluftsrådet	90.000 300.000	264.345	125.655
Inddragelse af frivillige i naturpleje Vores naturpleje	Friluftsrådet 15. juni Fonden	250.000 1.784.177	21.069	2.013.108
MTB-spor og naturhensyn Naturhensyn og -pleje ved anlæg af Mountainbike-spor	DGI (Friluftsrådet)	50.000	43.812	6.188
Ecological Restoration Project Pleje af stævningsskov	Microsoft	220.000	123.673	96.327
ROMUS – Muslingerev i Roskilde Fjord Reetablering af muslingebanker i fjorden – samarbejde med AU m.fl.	Aage V. Jensen Fonden	726.687	85.488	641.199
Toiletfacilitet ved Valborup Helårs-WC til Bidstrup- og Lerbjerg Skov	Friluftsrådet	400.000	0	400.000
Sti ved Langvad Å Sti ved nyt naturprojekt Langvad Å	Friluftsrådet	77.000	0	77.000
Naturgenopretning på Eskilsø Genopretning af en mere varieret, artsrig og selvforvaltende natur på Eskilsø i Roskilde Fjord	Den Danske Naturfond	1.420.000	0	1.420.000
Ro i naturen Ro i naturen: nye faciliteter til det stille friluftsliv	Friluftsrådet	590.000	0	590.000
Udlånsjolle Udlånsjolle til offentlig brug	Friluftsrådet	135.000	0	135.000
Landskabslaboratoriet – etablering af baseline Forskerworkshop juni 2025	Novo Nordisk Fonden	356.500	0	356.500
Landskabslaboratoriet – etablering af baseline Landskabslaboratoriet – etablering af baseline m.m.	15. juni Fonden	1.100.000	0	1.100.000
Total		**28.439.364**	**10.248.121**	**18.191.243**

NATIONALPARK SKJOLDUNGERNES LAND

Ledreborg Allé 2A • DK-4320 Lejre
npskjold@danmarksnationalparker.dk • www.nationalparkskjoldungernesland.dk